

Nodirabegim TURSUNOVA,
Andijon davlat chet tillari instituti doktoranti, f.f.f.d
E-mail:nodira.tursunova.93@mail.ru
Tel: (91)612 26 56

FarDU, Amaliy ingliz tili kafedrasida dotsenti, S.S.Usmonova taqrizi asosida

THE INFLUENCE OF BORROWINGS ON THE ENRICHMENT OF LANGUAGE VOCABULARY

Annotation

This article aims to study the role and importance of loanwords in modern English. In this study, the words that borrowed and enriched the English language from different languages, as well as those that had a positive impact on the development of the language, are analyzed. Processes such as the place of borrowed words in the vocabulary of the language, their origin, distribution and adaptation to the language system are considered. Also, the change in the number of borrowed words in the vocabulary and the level of their use is highlighted as one of the important trends in modern linguistics, and their phonological and grammatical assimilation is analyzed. The study is an important step in understanding the dynamics and evolution of the English language.

Key words: English language, borrowed words, assimilation, phonological, morphological, grammatical.

ВЛИЯНИЕ ЗАИМСТВОВАНИЙ НА ОБОГАЩЕНИЕ ЯЗЫКОВОГО СЛОВАРЯ

Целью данной статьи является изучение роли и значения заимствованных слов в современном английском языке. В данном исследовании анализируются слова, которые вошли и обогатили английский язык из разных языков, а также те, которые оказали положительное влияние на развитие языка. Рассмотрены такие процессы, как место заимствованных слов в словарном запасе языка, их происхождение, распространение и адаптация к языковой системе. Также в качестве одной из важных тенденций современного языкознания выделяется изменение количества заимствованных слов в словарном запасе и уровня их употребления, анализируется их фонологическая и грамматическая ассимиляция. Исследование является важным шагом в понимании динамики и эволюции английского языка.

Ключевые слова: английский язык, усвоенные слова, ассимиляция, фонологическая, морфологическая, грамматическая.

TIL LUG‘AT TARKIBINING BOYISHIDA O‘ZLASHMA SO‘ZLARINING TA‘SIRI

Annotatsiya

Mazkur maqola, zamonaviy ingliz tilida o‘zlashma so‘zlarning ro‘li va ahamiyatini o‘rganishga qaratilgan. Ushbu tadqiqotda, turli tillardan ingliz tiliga kirib kelgan va uni boyitgan, shuningdek, tilning rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatgan so‘zlar tahlil qilinadi. O‘zlashma so‘zlarning til lug‘at tarkibida egallagan o‘rnini, ularning kelib chiqishi, tarqalishi va til tizimiga moslashuvi kabi jarayonlar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, o‘zlashma so‘zlarning lug‘at tarkibidagi soni va ulardan foydalanish darajasining o‘zgarishi, zamonaviy tilshunoslikdagi muhim tendensiyalardan biri sifatida ta‘kidlanadi hamda ularning fonologik, grammatik assimilyatsiyaga uchrashi tahlil qilingan. Tadqiqot, ingliz tilining dinamikasi va evolyutsiyasini tushinishda muhim qadam bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: ingliz tili, o‘zlashma so‘zlar, assimilyatsiya, fonologik, morfologik, grammatik.

Kirish. Til jamiyat tomonidan yaratilganligi uchun ham, uning yashashi va rivojlanishi shu gaplashuvchilarning mavjudligi va taraqqiyoti darajasi bilan belgilanadi. Chunki jamiyatda ro‘y bergan o‘zgarishlar ta‘sirida til ham o‘zgarib, rivojlanib boradi. Demak tilning rivojlanishi jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog‘langandir. Buning yaqqol dalili sifatida tilning lug‘at sathini va boyligini kuzatishimiz mumkin. Tilning shakllanishida, rivojlanishida va boyishida o‘zlashma so‘zlarning, neologizmlarning va dialektlarning o‘rni beqiyosdir. Bu turdagi so‘zlarning ko‘payishi va tarqalishi ma‘lum bir xalq vakillarining ishtiroki orqali namoyon bo‘ladi. Tillar bir-biridan himoyalangan. Bir til boshqa bir tildan tovushlar, so‘zlar va birikmalarni o‘zlashtirishi mumkin. O‘zlashtirish, ya‘ni o‘zlashtirilayotgan til tomonidan so‘z boyligini yanada oshirish, o‘zlashma so‘zlarni yanada mukammal, jarangdor bo‘lishiga, ya‘ni o‘zlashtirgan tilning qoidalariga tayanib boyitiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O‘zlashtirish jarayoni

Hook va Joseph tomonidan quyidagicha ta‘riflangan: "boshqa til yoki dialektdan so‘zlarni yoki hatto katta lug‘at obyektlarini qabul qilish", ular aytganidek, "lingvistik aloqaning juda keng tarqalgani oqibatida sodir bo‘luvchi tabiiy hodisa." [10]. Fromkin, Rodman va Hyams bir ovozdan shunday deb aytadi: "Bir til o‘z leksikasiga boshqa tildan so‘z yoki morfema qo‘shganda o‘zlashtirish sodir bo‘ladi" Bundan tashqari, mualliflar: "o‘zlashmaning talaffuzi ko‘pincha olingan tilning fonologik qoidalariga mos ravishda o‘zgartiriladi"[7]. McArthur yozishicha: "o‘zlashtirib olish bir tildan boshqa tilga yoki bir xil tildan boshqasiga so‘z yoki iborani olishdir"[14]. Bir so‘z bilan aytganda, mavhum ot so‘zlovchilarning manba tilidagi so‘zlarni o‘z ona tiliga qabul qilishini bildiradi. Shuningdek, ushbu jarayonning natijalari bo‘lgan muayyan lingvistik birlik sifatida o‘zlashtirishning ko‘plab ta‘riflari mavjud. Masalan, Oxford Advanced Learner's Dictionary o‘zlashtirish tushunchasiga quyidagicha ta‘rif beradi: "boshqa tildan [...] olingan va o‘z tillarida qo‘llaniladigan so‘z."

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot ishi ingliz tili lug‘at tarkibiga kiritilgan o‘zlashma so‘zlarni o‘rganishga qaratilgan. Tahlilimizda assimilyatsiyaning asosiy turlarini: fonetik, grammatik va morfologik turlarini tahlilga tortdik. Fonetik assimilyatsiya – bu o‘zlashgan so‘zning fonetik shaklini qabul qiluvchining tovush tizimiga moslashtirish jarayoni. Fonetik jihatdan assimilyatsiya qilinmagan so‘zlar o‘z talaffuzini saqlab qoladi. Grammatik assimilyatsiya - o‘zlashtirilgan so‘zning morfologik yoki qabul qiluvchi tilning grammatik standartlari.

Tahlil va natijalar. Chet tilidagi so‘zlarning tilimizga kirib kelishi va ularning ishlatilishi tilimizda ma‘lum bir yangi so‘zlarning paydo bo‘lishiga sabab bo‘ladi va bu turdagi so‘zlar guruhi o‘zlashma so‘zlar deyiladi.

O‘zlashmalarning rolini o‘rganish uchun qaysi til tanlanmasin, lug‘at boyligini boyitishda o‘ziga xos ta‘sir ko‘rsatishi aniq. Ingliz tilining leksik tarkibida o‘zlashma so‘zlar shubhasiz, ahamiyatga ega: u tom ma‘noda "begona" ildizlardan,

qo'shimchalardan va prefikslardan (derivatsion morfemalardan) to'qilgan. Binobarin, ushbu mavzu chet tili talabalari uchun ayniqsa dolzarb bo'lib, u har doim qiziqarli bo'ladi va doim munozara va muhokamalarga sabab bo'ladi.

O'zlashma so'zlar nominatsiya jarayonlari nuqtai nazaridan ham, motivatsiya nuqtai nazaridan ham lug'atning o'ziga xos qatlamini tashkil qiladi. Nominativ jihatdan, ular nutqni yaratishda lingvistik qiyinchiliklarni ma'lum darajada osonlashtiradi, chunki chet tilining tayyor birliklari ma'lum bir tilda paydo bo'lgan nominativ bo'shliqlarni to'ldirish uchun ishlatiladi. Bu nutqni idrok etish jarayonida ularning ma'nosini tushinishda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Bir tilning elementlarini boshqa tilda qo'llash jarayoni sifatida o'zlashma so'zlar lingvistik belgining qarama-qarshi tabiati bilan bog'liq: o'zlashtirib olishga imkon beruvchi kuch sifatidagi mustaqilligi va o'zlashtirib olishning oldini oluvchi omil sifatida ixtiyorsizligi. Bu esa zamonaviy ingliz tilida o'zlashtirib olish jarayoni samarasiz ekanini bildiradi. Biroq, yuqorida aytilganlar, zamonaviy ingliz tilidagi o'zlashma so'zlarning ulushi unchalik kam degani emas. Dunyoning 50 ga yaqin tillaridan o'zlashtirilgan leksik birliklar ingliz tili lug'atining deyarli 75 foizini tashkil qiladi va turli tarixiy davrlarda hamda turli rivojlanish va mavjudlik sharoitlari ta'sirida olingan lug'at qatlamlarini o'z ichiga oladi[15]. Ular orasida tarixiy, geografik, ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va boshqa sharoitlar mavjud.

O'zlashtirish usullari, shakllari va turlari, shuningdek, olingan so'zning yangi lingvistik muhitda o'zgarishi ham diqqatga sazovordir. O'zlashma so'zlar, birinchi navbatda, ma'lum bir tilning lug'at tarkibining tizimli tuzilishiga ta'siri, shuningdek, bir qator genetik xususiyatlar saqlanib qolgan bo'lsa, ularni o'zlashtirgan tildagi alohida maqomi bilan qiziq.

Yangi tildan olingan so'zlarning o'zlashish jarayoni ham qiziq. Ko'plab o'zlashgan so'zlar, ular kirgan til tizimining ta'siri ostida, tegishli ravishda ushbu tizimning fonetik, grammatik va semantik qonunlariga moslashib, sezilarli fonetik, grammatik va hatto semantik o'zgarishlarga uchraydi.

O'zlashma so'zlar lug'at tarkibiga kiritilishi 2 xil yo'l orqali amalga oshiriladi: og'zaki va yozma. Og'zaki o'zlashma so'zlar tilga tez o'zlashtiriladi. Misol uchun:

Sofa - Arabcha (gwfs, şuffah) tilidan olingan bo'lib, u dastlab polning qolgan qismidan biroz balandroq ko'tarilgan, gilam va yostiqlar bilan qoplangan qismini nazarda tutgan. U ingliz tiliga, ehtimol, Yaqin Sharq madaniyatlariga bilan aloqada bo'lgan holda kirib kelgan.

"Kindergarten" - nemis tilidan, so'zma-so'z "bolalar bog'i" degan ma'noni anglatadi. U ingliz tiliga 19-asrda erta bolalik ta'limi tushunchasi tarqala boshlaganida qabul qilingan.

"Safari" - suahili tilidan kelib chiqqan bo'lib, u o'z navbatida uni arab tilidan (sfar, safar) "sayohat" degan ma'noni anglatadi. Bu atama ingliz tilida og'zaki hikoyalar va Sharqiy Afrikaga sayohatchilarning hikoyalari orqali mashhur bo'ldi.

"Bungalow" - Hindcha bñglā (bañglā) dan kelib chiqqan bo'lib, Bengal uslubidagi uy degan ma'noni anglatadi. Bu atama ingliz inglizlari tomonidan Hindistondan qaytgan mustamlakachi ofitserlar va xizmatchilar orqali qabul qilingan.

Yozma shaklda olingan so'zlar o'zlarining fonetik, morfologik va grammatik xususiyatlarini uzoqroq saqlaydi. Shunga qaramay, ular ham assimilyatsiyaga uchraydi.

O'zlashtirishda fonetik assimilyatsiya deganda bir tildan olingan so'zlarning boshqa tilga moslashuvi, talaffuzidagi o'zgarishlar, o'zlashtirilgan tilning fonetik tizimiga mos kelishi tushuniladi. Ingliz tili kontekstida bu jarayon asrlar davomida muhim rol o'ynadi, chunki tilning lotin, frantsuz, norveg va boshqa ko'plab tillardan o'zlashtirilgan keng tarixi mavjud.

Ingliz tiliga so'z o'zlashtirilganda, uning talaffuzi ko'pincha ingliz tilining fonologik qoidalari va shakllariga mos ravishda o'zgartiriladi. Bu unli tovushlar, undosh tovushlar, urg'u shakllari va bo'g'in tuzilishidagi o'zgarishlarni o'z ichiga olishi mumkin. Ingliz tilida o'zlashtirish jarayonida fonetik assimilyatsiyada uchraydigan ba'zi asosiy jihatlari:

Undosh va unli tovushlarning o'zgarishi: Ingliz tilida mavjud bo'lmagan tovushlar ingliz tilidagi eng yaqin ekvivalent tovushlar bilan almashtirilishi mumkin. Misol uchun, frantsuz tilidan olingan so'zlardagi frantsuzcha burun tovushlari ko'pincha ingliz tilida, masalan, "ensemble" so'zida tovushning burun orqali talaffuz qilinishi yo'qotadi.

Urg'u: Olingan so'zning urg'u shakli inglizcha urg'u qoidalari muvofiq o'zgartirilishi mumkin. Misol uchun, roman tillaridan o'zlashtirilgan ko'plab so'zlarning urg'usi "ballet" ['bæleɪ] yoki "cafe" ['kæfeɪ] misolida bo'lgani kabi, ingliz tilidagi so'zning boshiga ko'chiriladi.

Bo'g'in tuzilishidagi o'zgarish: Ingliz tiliga xos bo'lmagan undosh o'rmiq til qoidalari mos keladigan so'zlarning bo'g'in tuzilishini moslashtirishi mumkin, jumladan unli tovushlarni qo'shish yoki chiqarib tashlash (epenthesis yoki elision).

Ingliz tilining fonologik qoidalari o'zlashtirish: O'zlashtirilgan so'zlar ko'pincha ingliz tiliga xos fonologik jarayonlarga duchor bo'ladi, masalan, /t/ va /d/ tovushlari so'z o'rtasida kelishi [r] tovushini o'zgartiradi: «butter» so'zida r tovushi biroz tebratib talaffuz qilinadi

Imlo ta'siri: O'zlashtirilgan so'zlarning asl imlosi ularning inglizcha talaffuziga ta'sir qilishi mumkin, ayniqsa imlo ingliz talaffuzida saqlanib qolgan manba tilidagi fonetik tafsilotlarni aks ettirgan hollarda, hatto ular inglizcha so'zlarga xos bo'lmasa ham. "Croissant" so'zining talaffuzi so'zlovchini frantsuz tili bilishiga qarab turli xil talaffuz qilinadi.

Ingliz tilidagi o'zlashma so'zlarni grammatik assimilyatsiyasi deganda boshqa tillardan olingan so'zlarni ingliz tilining grammatik qoidalari moslashtirish jarayoni tushuniladi. Bu jarayon ushbu so'zlarning ingliz tilining sintaktik va morfologik tizimida to'g'ri ishlashini ta'minlaydi va ularni til grammatikasiga mos keladigan tarzda ishlatishga imkon beradi.

1. O'zlashtirishning ko'plik shakli:

Otlar ingliz tiliga o'zlashganda, ular ko'pincha ingliz tilidagi ko'plik shakl qoidalari qabul qiladi, hatto ular olingan tillarida ko'plik shakllari boshqacha bo'lsa ham. So'z oxiriga -s yoki -es qo'shiladi.

Misol: italyancha "pizza" so'zi ingliz tilida o'zining birlik shaklini saqlab qolsada, lekin uning ko'plik shakli "pizzas" ga aylanadi. Xatto italyanchada ko'plik shakli "pizze" bo'lsa ham.

2. Fe'l zamonlari ;

O'zlashgan fe'llar ingliz tilidagi fe'l shakllari, jumladan, zamon, aspekt va maylga ko'ra tuslanadi. Bu to'g'ri fe'llar uchun o'tgan zamon qo'shimchasi -ed qo'llashni yoki notog'ri fe'llar uchun ingliz tilining notog'ri fe'llar shaklini qo'llashni anglatadi.

Misol: Ingliz tiliga "flirt" sifatida olingan frantsuz tilidagi "to flirt" fe'li ingliz tilidagi oddiy tuslanish qolipiga amal qiladi: flirt, flirted, flirted.

3. Sifatlarning qiyosiy darajasi:

Boshqa tillardan olingan sifatlar qiyosiy darajasini yasashda ingliz tili qoidalari mos keladi, odatda qisqa sifatlar uchun -er va -est qo'shiladi yoki uzunroq sifatlar uchun "more" va "most" ishlatiladi.

Misol: "simpatico" italyancha sifat so'z turkumi ingliz tiliga "simpatico" sifatida moslangan, uning qiyosiy darajasi "more simpatico" va "most simpatico" ga aylanib, ingliz morfologik qoidalari mos keladi.

4. *Ingliz tilidagi predloglarni qabul qilish*

O'zlashma so'zlar ko'pincha ingliz tilidagi predloglar tizimiga mos keladigan o'zlarining manba tillaridan ko'ra inglizcha predloglardan foydalanishni talab qiladi.

Misol: ispancha "a la moda" (uslubda) iborasi ispancha "a" predlogining to'g'ridan-to'g'ri tarjimasini o'rniga inglizcha "in" predlogidan foydalangan holda "in fashion" ga aylanadi.

5. *Ingliz tili sintaksisiga kiritilishi*

O'zlashgan so'zlar ingliz tilining sintaktik tuzilmalariga mos kelishi kerak, jumladan, ega-fe'l-ob'ekt (SVO) tartibi va savollar va inkorlarni shakllantirish uchun yordamchi fe'llardan foydalanish.

Misol: Yapon tilidan olingan "karaoke" so'zi inglizcha gaplarda inglizcha sintaksisdan keyin qo'llaniladi: "Biz kecha karaokedan zavq oldik."

6. *Ingliz tili olmosh tizimiga moslashish*

Olmoshlar yoki egalik shakllari bilan bog'liq bo'lgan o'zlashma so'zlar ingliz olmosh tizimiga moslashadi.

Misol: fransuzcha "mon ami" (mening do'stim) inglizcha "my" egalik olmoshidan foydalanib, ingliz tilida "my friend" bo'ladi.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, ingliz tili lug'at tarkibini boyitishda o'zlashma so'zlarning ta'siri lingvistik evolyutsiyaning dinamik xususiyatini belgilaydi. Bu til hayotiyli va xilma-xilligi uchun tashqi ta'sirlarga ochiqlik muhimligini ta'kidlaydi. Ingliz tili rivojlanishda davom etar ekan, o'zlashmalarni o'rganish tillarni shakllantiruvchi jarayonlar va ularning so'zlashuvchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondirish uchun moslashish usullari haqida tushunchalarni beradi. Ushbu tadqiqot nafaqat ingliz tilini rivojlantirishni tushunishimizga yordam beradi, balki butun dunyo bo'ylab tillar va madaniyatlarning o'zaro bog'liqligiga bo'lgan bilimlarimizni boyitadi.

ADABIYOTLAR

1. Arnold I.V. The English word. - M.: Высшаяшкола, 1986. - 295 c.
2. Brinton, L.J. & Arnovick, L.K. (2006). The English Language: A Linguistic History. OxfordUniversity Press.
3. Capuz, J.G. (1997). Towards a Typological Classification of Linguistic Borrowing (Illustrated with Anglicisms in Romance Languages), Revista Alicantina de Estudios Ingleses, 10, 81-94.
4. Clyne, M. (1977). Intercultural Communication Breakdown and Communication Conflict: Towards a Linguistic Model and its Exemplification. In C. Molony, & H. Zoobl, & W.
5. Crystal, D. (1995). The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Durkin, P. (2005). The Oxford Guide to Etymology. Oxford: Oxford University Press.
7. Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2002). An Introduction to Language (7 ed.). The United States of America: Thomson and Wadsworth.
8. Graddol, D. (2000). The future of English? A guide to forecasting the popularity of the English language in the 21st century. United Kingdom: The English Company Ltd.
9. Hock, H. & Brian D. J. (2009). Language History, Language Change, and Language Relationship: and An Introduction to Historical and Comparative Linguistics (2 ed.). Berlin: Mouton de Gruyter.
10. Hock, H. H. (1991). Principles of Historical Linguistics. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
11. Hughes, G. (2000). A History of English Words. Oxford: Blackwell Publishers.
12. Humbley, J. (1974). Vers une typologie de l'emprunt linguistique. Cahiers de Lexicologie, 25, 46-70.
13. Jespersen, O. (1964). Language. New York: Norton Library.
14. McArthur, T. B. & McArthur, F. (1992). The Oxford Companion to the English Language. Oxford: Oxford University Press.
15. <https://www.dissercat.com/content/struktarno-semanticheskie-osobnosti-russkikh-zaimstvovaniy-v-angliiskom-yazyke>